

Ar gresia Lietuvai dar vienas išpardavimas?

Ne per seniausiai žiniasklaidą sudrebino ūkio ministro Rimanto Žylius pareiškimas dėl valstybinių įmonių privatizavimo. Tad ar tikrai greitai tapsime liudytojais dar vienos į Lietuvą atžiančios privatizavimo bangos? Ar tikrai mums to reikia?

Apie tai ir pakalbėsime šiandienos ŽALGIRIO NACIONALINIO PASI-PRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskusijoje, kurioje dalyvauja ūkio ministras Rimantas ŽYLIUS, buvęs ūkio ministras europarlamentaras Viktoras USPASKICHAS, socialinių mokslų daktarė Jolanta SOLNYŠKINIENĖ ir Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras Rolandas PAULAUŠKAS. Diskusiją veda žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G. JAKAVONIS: Pirmas klausimas jums, ministre, nes ši diskusija ir kilo būtent dėl jūsų pareiškimo, kad valstybines įmones reikia privatizuoti (visas sąrašas buvo paskelbtas). Ar tikrai?

R. ŽYLIUS: Tai, ką Vyriausybė yra suplanavusi siekdama gerinti visų valstybės valdomų įmonių veiklą, nėra susiję su privatizavimu. Paaiškinsiu, ką mes darome. Vyriausybė mano, kad Lietuvos valstybė visą savo tolesnį gyvavimą kaip savo nuosavybę norės turėti vienas ar kitas įmones. Tai bus neišvengiama dėl nacionalinio saugumo dalyku, dėl to, kad jos bus svarbios ekonomiškai, arba dėl to, kad tai susiję su tautiniu identitetu arba dar su kuo nors. Visą laiką bus sąrašas įmonių, kurias valstybė norės turėti kaip savo nuosavybę. Kadangi valstybė visada turės savo įmonių, todėl niekada nebus iki galo įgyvendintas Vašingtono konsensusas, kad viską reikia privatizuoti. Mes sakome, kad to tikrai negali būti. Kad ir kokios įmonės būtų, mes privalome padaryti, kad jos būtų efektyvios. Šia iniciatyva stengiamės pasiekti, kad valstybės valdomos įmonės veiktų efektyviai. Nėra kalbos apie privatizavimą, kokį nors išpardavimą ar dar ką nors. Kalbama tik apie tai, kaip padaryti šitas įmones efektyvias.

V. USPASKICHAS: Aš neišgirčiau iš ministro konkretumo. Jis pa-

sakė, kad kažkas bus privatizuota, kažkas bus palikta kaip valstybės nuosavybė, bet kas - taip ir nebuvo pasakyta. Valstybines įmones ar priklausančias valstybei akcijas padaryti pelningas reikėjo seniai. Dalyvaujamas savivaldos rinkimuose aš apie tai kalbėjau, sakiau, kad tuos įmonių vadovus, kurie užsisėdėjo, kurių paslaugomis ir kainomis višuo- menė nepatenkinta, reikia keisti. Ji Keisti, kad valdymas būtų efektyvesnis. Ką sakė oponentai, politikai, politologai? Na, Uspaskichas nori ateiti, savo žmones pastatyti. Gerbiamieji, mano praktika yra daug didesnė ir mano rezultatai galima padėti ant stalo, aš versle esu jau 21 metus, iš nulio sukūriau verslą ir visa kita. Aš puikiai suprantu, kaip reikia parinkti kompetingus vadovus, o ne tuos, kurie žiūri tau į akis, lenda į užpakalį ir t.t. Svarbiausia - specialistai, ne pagal partinę liniją renkami žmonės. Tai svarbiausias dalykas. Kitas dalykas, - de- ja, reikia prisiminti, kad Lietuva kaip nepriklausoma valstybė dar nėra to- kia sena, kad šioje Vyriausybėje ir tarp konservatorių nėra vadybinių, kurie galėtų pasigirti kaip spe- cialistai gerai pardavinėti. Tą pačią „Mažeikių naftą“ jie pardavė taip, kad Lietuvai dešimt metų reikėjo nuolat primokėti. Todėl sunku su- prasti, kai Vyriausybė taip paslaptingai pasako - kai kuriuos parduosim, kai kuriuos paliksime, kai kurias pri- versim dirbti pelningai.

G. JAKAVONIS: Jolanta, jūs, kaip ekonomistė, mokslininkė, kaip šitos srities daktarė, kaip vertintumėte abiejų ministrų išvagas dėl privatizavimo? **J. SOLNYŠKINIENĖ:** Mane, tiesa sakant, kaip mokslininkę ir kaip pilietę, truputį nustebino ir sukėlė nerimą pats faktas, kad gerbiamas ministras iš tikrųjų aiškiai neapibrėžė, ką Vyriausybė siekia daryti. Tas neapibrėžtumas yra di- džiausia kliūtis imtis kokių nors

sprendimų. Dabar visiškai neaiš- ku, ar yra valstybinių įmonių sąrašas, kokios bus privatizuotos, ko- kiais kriterijais remiantis tai bus padaryta, ko tikimasi iš privatiza- cijos, kokių pajamų, kokie ir geriau ten sukiesi, bet tik įsigyk antrą, trečią tyrinėjau privatizacijos fenomenu, studijavau pasaulinę patirtį ir galiu pasakyti, kad tas procesas vyksta nuolat, kaip ir nacionalizavimo procesas. Tai nesibaigiantis procesas, bet jis yra labiau susijęs ne su ekonomikos, o su politikos svyra- vimo ciklais. Tarkime, kai vyriausybė pritrūksta lėšų socialinei programai, jos griebiai privatiza- vimo kaip gelbėjimosi šiaudų. Ta- čiau aš manyčiau, kad šiandieninė- je Lietuvoje žaisti privatizavimo

▶ Valstybė visą savo tolesnį gyvavimą kaip savo nuosavybę norės turėti vienas ar kitas įmones

Rimantas ŽYLIUS
Ūkio ministras

korta yra gana sudėtinga, nes vals- tybinės įmonės - sąrašas aš matau ir Energetikos, ir Susisiekimo mi- nisterijai priklausančias įmones - didele dalimi sprendžia ir kitus klausimus, kurie nėra susiję su efektyvumu. Kai Vyriausybė tarsi paskelbia, kad tikisi gauti vieną milijardą litų pajamų iš privatiza- vimo, o mes žinome, kad tą patį milijardą ji išleidičia socialinėms išmokoms. Tiesą sakant, man, ne- žinau, kaip nei kas, nei kaip, nei ko- dėl, labai sunku vertinti. Neaišku, kad kokios įmonės, nei koks tas stabilus sąrašas ir pan. Čia, saky- čiau, yra mokestis už demokratiją. Akivaizdu, kad pas mus nėra vy- riausybinių programų tęstinumo. Kiekviena vyriausybė su naujais rinkimais atsineša naują strategi- jos korekciją. Ir būtent dėl to tas nestabilumas yra akivaizdus.

R. PAULAUŠKAS: Pašnekė- me pirmiausia apie pačią privatav kapitalo viršenybės prieš valstybinį kapitalą idėją. Nes pastaruosius 20 metus mes gyvenome, turbūt sutik- site su ta mintimi, kad privatus ka- pitalas visada geriau valdo savo ka-

pitalą negu valstybė. Dauguma, pa- klausti, kas geriau valdoma - priva- tus ar valstybinis kapitalas, visada atsakys, kad privatus. Bet žmogus galvoja apie save. Taip, jeigu tu pats parduotuvėje sėdi, gal ir geriau ten sukiesi, bet tik įsigyk antrą, trečią parduotuvę ir prasidės kapitalo val- dymo problemos. Štai ponas Vikto- ras pats ir įrodė: vienas ministras valstybinį kapitalą - „Mažeikių naftą“ - valdė vienaip, o kitas iš tos pačios įmonės gavo kur kas daugiau pelno. Kad būtų aiškiau, keletas pa- vyzdžių iš pasaulio praktikos. „Par- matanas“ - garsi šeimininė įmonė, veikusi keliasdešimt metų, bankru- tavo. Nesusitvarkė, niekuo nepadė- jo jiems privati kapitalo kilmė. „En- ronas“, garsus bankrotas, - taip pat

pradėdama valstybės valdomų įmonių reforma, įvardijo būtent tai, kad nepritaria minčiai, jog pri- vatus kapitalas iš esmės yra ge- resnis už valstybinį. Suprantame, kad privačiam kapitalui yra leng- viau save valdyti negu valstybi- niam, nes privatus kapitalas siekia vieno tikslo - pelno. Tuo tarpu valstybė, valdydama kapitalą, visą laiką siekia keletą tikslų - ji siekia užtikrinti nacionalinį saugumą, ji mano, kad ne visada pelnas svar- biausias ir t.t. Būtent dėl šių prie- žaščių yra sunkiau valdyti valsty- bės kapitalą negu privatų.

R. PAULAUŠKAS: Bet jūs kažką ruošiatės privatizuoti? **R. ŽYLIUS:** Čia yra dvi atskiros politikos. Tai, apie ką aš šneku šiandien, yra valstybės valdomų įmonių efektyvumas. Be abejo, ruošiamės privatizuoti. Privatizavimo sąrašė, kurį patvirtina Vyriausybė, kurį tei- kia savivaldybės ir pan., yra didelis skaičius visokio nekilnojamojo turto objektų. Apie nė vieną didesnį įmo- nę aš neturiu duomenų, nė viename Vyriausybės posėdyje nesu girdėjęs, kad būtų kalbama apie „Lietuvos ge- ležinkelius“ ar panašias įmones. Aš noriu pasakyti, kad privatizavimas ir valstybės valdomų įmonių reforma yra visiškai skirtingi dalykai. Žurnalistas, jeigu būtų paskaitę, ne- būtų radę nė vieno žodžio apie pri- vatizavimą.

V. USPASKICHAS: Viena, dėl ko visiškai nesutinku su kolega Ro- landu, yra tai, kad beveik visame pasaulyje, Vakarų Europoje visų kasdienio vartojimo prekių biznis yra privaciose rankose. Tai buvo pa- rasyti tik todėl, kad atsidūręs pri- vačiose rankose šitas sektorius val- domas geriau, atsiranda visiškai ki- toks stimulus - juk savininkas pats iš savęs neovgs. O valdant valsty- binę įmonę visi tik ir žiūri, kaip pa- sipelninti. Be to, valdant nuosavą kapitalą egzistuoja rizika. Žmogus užtato bankui savo turtą, verslui atiduoda mažiausiai tris kartus dau- giau savo laiko, energijos, ieško naujų žinių, taiko naujausias tech- nologijas ir t.t. Tuo tarpu valstybinei įmonei daug lengviau. Atėjo krizė, atsirado problemų įmoneje, valsty- bė prikišo pinigų - ir įmonė gyvuoja toliau. Privatiniškams krizės me- tu sunkiau, ypač jei krizė vyksta ne

dėl jų kaltės, o dėl bankininkų, spe- kuliantų išleistų parazituojančių ak- cijų. Išskyrus tai, kas buvo po II pasaulinio karo, kai už vieną markę, už vieną dolerį atiduodavo įmones, nes tuo metu buvo chaosas, nebuvo kam valdyti. Konkuruodamas rin- koje privatus kapitalas vis tiek nu- gali valstybinį. Kitas dalykas, kal- bant apie valstybę. Prezidentė dabar sako labai norinti, kad viešasis sek- torius būtų atskirtas nuo Ūkio mi- nisterijos arba nuo Vyriausybės. Tu- riu omenyje viešuosius pirkimus. Iš tikrųjų, ko gero, būtų teisinga, kad jie nebūtų priklausomi nuo politinių partijų sprendimų.

G. JAKAVONIS: Mes turėjo- me atominę elektrinę, „Mažeiki- kių naftą“, laivyną, „Telekomą“ ir pan., ir sugebėjome išparce- liuoti viską iki galo. Skaudžiausia tai, kad tas įmones išigyja būtent nelietuviai. Rolandai, kaip Jūs pakomentuotumėte šią dalyką? Mes jau matėme, kas atsitiko su skandinavų ban- kų monopolii Lietuvoje. Dabar žemės pardavimas užsienie- čiams. O būtent žemės parda- vimas užsieniečiams man yra baisiausias ir kelia didžiausią pavojų.

J. SOLNYŠKINIENĖ: Aps- kritai privatizavimas nėra nei blogis, nei gėris; viskas priklauso nuo dozės. Mažos dozės organizmą gy- do, didelės užmuša. Laikydamiės šio principo tai galėtume ir komen- tuoti. Vėl grįžtu prie to, kad jeigu būtų aiškus planas, ką reikia dary- ti vienai, antrai, trečiai vyriausybei ir koks būtų tų sprendimų tęstinu- mas, tada nebūtų visų tų grėsmių, apie kurias yra šnekama - žemės ir turto išpardavimas užsienie- čiams, monopolizavimo lygis. Juk yra antimonopoliniai įstatymai, tuos dalykus reikia tiesiog suregu- liuoti. Globalizacijos sąlygomis, aš manau, neįmanoma išsaugoti vals- tybės turto vienos tautybės ranko- se. Tai neįmanoma. Aš manyčiau, kad galbūt reikėtų taikyti kokius nors saugiklius kalbant apie žemę, nes vis dėlto tai yra labai specifinė turto forma, jos nepagaminsi. Kal- bant apie nekilnojamąjį turtą, ma- terialinių gėrybių gamybą, privati- zavimo efektas yra geras. Visai ki- ta kalba apie paslaugas.

G. JAKAVONIS: Ar Vyriausy- beci, kuri galvoja apie valsty- bę, galima privatizuoti energe- tikos objektus. Ar tai daroma JAV, Izraelyje, ar jie tuo daly- kus privatizuoja? **J. SOLNYŠKINIENĖ:** Aš sa- kyčiau, kad taip. Jeigu mes kalbė- tume apie šilumos ūkį Lietuvoje, pasaulinį kontekstą, tai iš tikrųjų taip. Efektyvumo korta tikrai ne- žaidžiama. Remdamasi Lietuvos pavyzdžiu galiu pasakyti, kad ko- munalines paslaugas teikiančių įmonių, ar jos būtų valstybinės, ar privačios, rezultatai labai panašūs yra privaciose rankose. Nes kelti kainą gyventojams nėra ima- noma. Pasakysiu pavyzdį. „Klaipė- dos energija“ ir „Kauno energija“. Nerestruktūrizuota ir restruktūri- zuota. Savikaina ir galiausiai galu- tinės pardavimo kaina Klaipėdoje mažiausia. Nors gamyba, perdavi-

mas, pardavimas yra jos rankose. Jeigu kalbėtume apie kokius nors energetikos objektus, jeigu šalis tu- rėtų resursų, tada galėtume teigti, kad to turto išlaikymas valstybės rankose iš tikrųjų yra tikslingas.

R. PAULAUŠKAS: Lietuvoje valstybės kapitalo dalis yra mažes- nė negu, pavyzdžiui, Skandinavijo- je. Bet gyvenimo lygis ten yra ge- rokai aukštesnis. Vadinasi, jie su- geba valstybės kapitalu pasinaudo- ti geriau negu mes, viską pardavę. Pašnekėkime apie valstybės įmo- nės, mano nuomone, viena- reikšmiškai turi būti valstybės ran- kose. Kaip mes jaus valdysime - ki- tas klausimas. Jeigu skirsime to- kias algas, kokios skiriamos Lietu- voje, tai vėl kita šneka, bet visuo- menės valia tas algas sumažinti ir t.t. Jeigu jūs atiduodate į privati- ninkų rankas Vilniaus šilumos ūkį, jie siekia pelno ir tą pelną surenka visi vilniečiai. Įmonė valstybei ga- li būti ir nuostolinga, jeigu visuo- menei reikalinga jos veikla. Be to, net jeigu ir sumanytume parduoti, šiuo atveju pritariu Viktorui, mes šiandien parduosime mūsų įmones esant situacijai, kai pinigai, galima sakyti, virsta popieriais, kai emisi- ja yra beveik nelimituota. Vadinasi, mes parduosime realius aktyvus už popieriuks, kuriuos per metus pravalgysime, ir viskas. Mano su- pratimu, šiandien mums gyvybiš- kai svarbus valstybinis komercinis bankas, kad neitų Lietuvos pinigai į Skandinavijos bankus. Aš, pavyz- džiui, pagalvočiau apie valstybinių vaistinių tinklą, kurios nesiektų pelno, kaip yra Švedijoje, ir galėtų atpiginti mūsų pensininkams ir ki- tiems vaistus.

Viktoras USPASKICHAS
Buvęs ūkio ministras, europarlamentaras

▶ Apskritai privatizavimas nėra nei blogis, nei gėris; viskas priklauso nuo dozės

Jolanta SOLNYŠKINIENĖ
Socialinių mokslų daktarė

mas, specialiai parengėme labai gražiu dokumentą, kuriame galima perskaityti gerų dalykų. Esmė yra ta, kad mes turime sukurti komer- cinę aplinką valstybės valdomoms įmoneš. Šiandien jos jaučiasi kaip viešojo administravimo institucijos. Ministrai joms įsakinėja įsaky- mais arba per savo įgaliotus atstovus, tie įgaliooti atstovai paprastai yra valstybės tarnautojai, labai ma- žai ką bendro turintys su įmonių val- dymu ir pan. Šitos įmonės turi pasi- justi, kad jos yra tikros įmonės, o tam reikalingi trys komponentai - jos turi turėti aiškius tikslus, turi būti užtikrintas skaidrumas ir turi būti atskirtos nuosavybės reguliavi- mo funkcijos (pvz., dabar ministeri- ja ir prižiūri tam tikrą rinką, ir kartu turi įmones, kurios veikia toje rin- koje). Įgyvendindami šiuos dalykus, mes turime sukurti tokią įmonę, ku- ri neturėtų vadinamojo valstybišku- mo. Koks dabar yra „blogasis“ san- dėtis, kurį valstybė sudaro su savo imone? Ji sako imonė: jūs galėtumėte veikti blogai, neefektyviai, bet dėl to mes mokėsime mažą atlyginimą. „Žmonės daug neprašo, aš daug neuoodu“ ir yra tas nerašytas san- dėtis. Tuo tarpu mes sakome va- diavoms, kad nebus jokių išlygų, tad jūs turite veikti kaip geriausios sa- vo rinkose įmonės. Galų gale tai reikš, kad tos įmonės nesėdės ras- ti geriausias įmones, kurie jas ge- riausiai valdytų. Vadinasi, šitos įmonės dalyvavus rinkoje ne tik teikdamos paslaugas ir gamindamos prekes, bet ir konkuruodamos žmonėmis. Ne tik vadovais. Aš skeptiškaį vertinu, kai vienu nutarimu, vienu sprendimu bandoma spręsti vienkartinę problema - vieno atlyginimo, vienos premijos skrymu. Mūsų parengti apmatai paremti motyvavimo principu ir jie palies visą valstybės valdomų įmonių darbuotojus - tiek vadovus, tiek darbuotojus. Jie turės būti tin- kamai motyvuoti ir nebebus laiko- mi valstybės užtanyje, kai galima dirbti prastai, be kompetencijos ir likti tarnyboje. Ir energetika, ir ge- ležinkeliai - pagal savo apyvartą turbūt didžiausios įmonės Lietu- voje apskritai ir jos turi turėti pačius geriausius žmones. O tie geriausi žmonės grandinėmis nesurakinami ir neatvedami į tas įmones.

J. SOLNYŠKINIENĖ: Kai kalbama apskritai, kalbama apie nieką. Jeigu kalbame apie valstybės įmones, tai jos yra labai skirtingos. Jeigu kalbame apie materialinių gė- rybių gamybą - tai irgi yra atitinka- mos paslaugos, - vis dėlto reikia atskirti grupę įmonių, kurios teikia specifines paslaugas. Jis paminė- jote labai gerą geležinkelių pavyzdį. Geležinkeliai visame pasaulyje yra specifinė sritis. Yra krovinių per- vežimas ir keleivių pervežimas. Krovinių pervežimas - pelninga sritis, tuo tarpu keleivių pervežimas yra dotuojamas visame pasaulyje.

R. ŽYLIUS: Kaip šiandien fi- nansuojamas keleivių pervežimas? Lietuvoje turime du biudžetus. Vieną biudžetą pagal Konstituciją su- daro Seimas. Vyriausybė pateikia projektą, Seimas patvirtina. Tarki- me, 25 ar 30 mlrd. litų kitais metais mes išleisime paslaugoms pirkti, senelių priežiūrai, vaikų namams ir kitoms paslaugoms. Bet dar yra pa-

▶ Valstybines įmones ar priklausančias valstybei akcijas padaryti pelningas reikėjo seniai

▶ Mes šiandien parduosime mūsų įmones esant situacijai, kai pinigai, galima sakyti, virsta popieriais

slėptas biudžetas, kurio Seimas ne- patvirtina. Tai yra valstybės įmonių biudžetas. Jame nurodoma, kad ki- tais metais bus išleista 250 mln. ke- leiviams vežti. Vadinasi, tai bus mūsų nuostolis ir mes jį kompen- suosime iš kitų pinigų. Mūsų pozicija yra ta, kad biudžetas privalo būti vienas. Seimas turi pasakyti, kad gyventojų pervežimas geležin- keliais yra ypatingos reikšmės da- lykas, nes keliuose vyksta avarijos, o geležinkeliuose - ne, tad natūralu, kad valstybei tai yra svarbu. Dėl to kiekvienais metais Lietuvos gele- žinkeliams skirsime 250 mln. litų tam, kad jie vežiotų keleivius. Štai šitaip turi veikti sistema. Arba pa- klausti, kodėl vežti keleivį kainuo- ja 60 centų už kilometrą. Gal tai brangoka? Gal reikia labiau optimi- zuotis, gal turi kainuoti 40 centų ir kitais metais tereikės skirti tik 150 mln. litų?

J. SOLNYŠKINIENĖ: Labai gražu teoriškai, bet praktiškai yra truputį kitaip. Imkime JAV pavyzdį. Ten įmonės ar to sektoriaus dalies privatizavimas pirmiausia yra poli- tinis klausimas, t.y. susitarimo, kiek iš principo turi būti privati- zuota. O efektyvumas yra priva- taus sektoriaus įmonių veiklos iš- skirtinis bruožas. Nebūtina visos įmonės turi veikti efektyviai. Sa- mokime, sveikatos apsaugos siste- ma Amerikoje. Visą laiką buvo lai- koma, jei žmogus neturi pinigų, tai jis pasmerktas mirti. Pastaruoju metu vyriausybės, jau kelios ka- dencijos, atkreipė dėmesį būtent į tai, kad reikia steigti valstybines ligonines, priėmimo punktus ir vi- sia kita, ir tas sektorius išsiplėtė.

R. ŽYLIUS: Noriu pabrėžti, kad efektyvumas reikšia, jog tą pa- tį darbą reikia padaryti turint ma- žiau resursų. Efektyvumo princi- pas galioja ir ministerijoje - tą patį darbą mes norime padaryti mažes- niais resursais, - jis turi būti taiko- mas įmonėse ir t.t. Aš nekalbu apie pinigus. Pelningumas ir efektyvu- mas yra skirtingi dalykai. Efekty- vumas būtinas absoliučiai kiekvie- noje srityje. Kad gydytojas galėtų priimti daugiau pacientų, būtina su-

▶ Mes šiandien parduosime mūsų įmones esant situacijai, kai pinigai, galima sakyti, virsta popieriais

Rolandas PAULAUŠKAS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

mažinti popierizimą ir tokiu būdu padidinti jo darbo efektyvumą.

R. PAULAUŠKAS: Kad viskas turi būti efektyviai valdoma, niekas nesiginčija. Bet aš negirdžiu atsakymų, ką Europa darys, jei priva- tininkai, kaip sakė Viktoras apie buitines prekes, viską gamina ge- riau. Atsiprašau, bet visi tie priva- tininkai yra iš Kinijos, pažiūrėkime parduotuvėje, koks yra kiniškų prekių vengimas. Reportaže iš Portugalijos vengsiai darbininkai ro- do į buvusį audimo fabriką ir sako, kad dabar čia kiniškų audinių san- dėlis. Paskui visa Europa verkia, kad nėra darbo, o visi perka kiniš- kas prekes. Beje, didžiąją dalį tų prekių kina! gamina gaudami didę- lę valstybės paramą, paskui atva- žiuoja čia, kur nuo jų rinka visiškai nesaugoma. Kinija, kaip valstybė, visokeriopai remia gamintoją - ir smulkų, ir didelį. Dar vieną dalyką pasakysiu: iš esmės mes 20 metų veikiamo liberalios mąstysenos pa- radigmoje. Mums vadovauja Lais- vosios rinkos institutas - visiems ministrams, visoms vyriausybėms. Aš pats iš arti stebėjau šiuos pro-

logija mums kainuoja, socialinės garantijos kainuoja, o ten - ne.

J. SOLNYŠKINIENĖ: Išgirdo- me linksmesnę žinią, kad šiuo me- tu įmonės privatizuotos nebus, bet iš principo yra pasukta valstybinių įmonių efektyvumo keliu. Mano klausimas ir būtų, kas naudosis to efektyvumo vaisiais. Ar Vyriausybė gaus papildomų lėšų savo eina- moms problemoms spręsti, ar jais galės pasinaudoti mūsų gyventojai, kurie jau emigruoja nesustodami ir visiškai nusivylę esamomis ir būsi- momis vyriausybėmis.

R. ŽYLIUS: Vyriausybė nesinau- doja savo efektyvumo vaisiais. Vyriausybė dirba tam, kad žmonės gautų geresnes paslaugas, būtų at- kurtos pensijos, policininkams ir mokytojams pakelti atlyginimai. Mi- nistras neįsideda pinigų į kišenę.

Parengė Jovita MILAŠIENĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.zalgiris.org

NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2011

RAŠYKITE MUMS: NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2011, A.Smetonos g. 2, Vilnius LT-01115, arba el. paštu redaktorius@respublika.net. Tel. (8-5) 212-35-25

Ambraziejus Jakavonis - lenkų okupacijos auka

Sakoma, kad nužudytieji nekaltina. Žemėn atgulė, jie nurimsta, vienas su kitu ir su visu pasauliu susitaikydami. Piktą darbą priminti gali tik iškilę gelėm apsoindinti ar žole apaugę ir visai sunykę žemės kaurbūreliai - vis kiti gyvenimai, neužrašytos istorijos. Istorijos kartų arba net ir atskirų tautų.

Rūta AVERKIENĖ

Atskiri lietuvių tautos istorijos vingiai paženklinoti skaudžiomis, iš istorijos neišdildomomis tragedijomis, kurių kaltininkai dažnai - artimiausi lietuvių kaimynai. Išties, įvairios okupacijos mūsų žemėje paliko daug kraujuojančių žaizdų. Ypač daug skriaudų ir persekiojimų patyrė lietuviai, gyvenantys Lietuvos pakraščiuose. Vienas žaizdas kasmet prisimename, o kitos, nors ir nelabai senos, pamažu grimza užmarštin.

Vienas iš didžiausių žaizdų mūsų tautos istorijoje paliko lenkų okupacijos (1920-1939 m.) laikotarpis. Per šį laikotarpį lietuvių kalba buvo išstumta iš viešojo gyvenimo, iš valstybinių įstaigų ir bažnyčių. Veiklesni lietuvių kalbos puoselėtojai buvo persekiojami, ne su vienu jų buvo susidoroja. Šios beveik dvidešimties metų trukusios okupacijos pasekmės jaučiamos ir šiandien.

Vienas iš tokių lietuvių tautos žadintojų, sulaukęs okupantų bausmės, buvo iškliai asmenybė kunigas Ambraziejus Jakavonis. Jo nuopelnas lietuvių tautai yra tas, kad jis bebaigiančios išnykti lietuviškos Gervėčių salos gyventojams įkvėpė naujos gyvybės, žadino jų tautinę sąmonę, pakėlė į garbingą kovą už savo kalbos teises, už savo kultūros ir papročių išsaugojimą. Jo veikla religinėje, tautinėje ir kultūrinėje srityse yra labai reikšminga. Dėl lietuviškos salos gyventojams įkvėpė naujos gyvybės, žadino jų tautinę sąmonę, pakėlė į garbingą kovą už savo kalbos teises, už savo kultūros ir papročių išsaugojimą. Jo veikla religinėje, tautinėje ir kultūrinėje srityse yra labai reikšminga. Dėl lietuviškos salos gyventojams įkvėpė naujos gyvybės, žadino jų tautinę sąmonę, pakėlė į garbingą kovą už savo kalbos teises, už savo kultūros ir papročių išsaugojimą.

► Kunigas Ambraziejus Jakavonis

kaiba, A.Jakavoniui lankant kunigų seminariją, buvo nepivaloma, dėstoma popietinėmis valandomis. Ji tapo privaloma tik vėliau.

Prie tautinio A.Jakavonio susipratimo, be kitų veiksnių, be abejonės, prisidėjo ir jo asmeninė pažintis su

vėčių bažnyčioje lietuviškų poterių skaitymą, nors tuo metu parapijoje gyveno apie 2000 lietuvių. Paskirtas ir Gervėčius vikaru, A.Jakavonis įvedė lietuviškas pamaldas.

Kad Gervėčių lietuviška sala išliko, nuopelnas lietuvių veikėjų, kurių

Dėl lietuviškos veiklos lenkų okupacijos metais A.Jakavonis buvo persekiojamas, kalintas, galų gale iš Gervėčių pašalintas. 1921-04-21 jis buvo suimtas ir išlaikytas keturias savaites Vilniaus Lukiškių kalėjime. Parapijiečiai labai gailėjo savo klebono ir dėjo daug pastangų, kad jis būtų paleistas. 1924-10-05 jis vėl buvo suimtas ir vėl išvežtas į Lukiškių kalėjimą. 1927 m. lapkritį parapijiečiai Varšuvoje įteikė popiežiaus nuncijui prašymą su keliais šimtais parašų grąžinti iš kalėjimo kleboną A.Jakavonį.

1927 m. gruodžio 20 d. kunigas iš kalėjimo buvo paleistas ir nuvestas pas tuometį arkivyskupą Jalbzykovskį. Šis neleido kunigui grįžti į Gervėčius ir perkėlė jį į Kliuščionių parapiją.

Tačiau kunigą A.Jakavonį išskėlus iš Gervėčių parapijos, lietuviška veikla čia jau nenutrūko, buvo tęsiama. Be abejo, tam didelį įdirbį buvo padaręs šis kunigas. Lietuviška veikla apėmė daugelį lietuviškų kaimų, tad buvo išjudintas ir į veiklą įtrauktas vietos jaunimas. To meto Gervėčių parapijos jaunimui buvo būdingas patriotizmas, jaučiams ryšius su nepriklausoma Lietuva.

Suprantama, kad nacionalistinė Lenkijos valdžia viso šito negalėjo pakęsti ir nuo 1935 m. prasidėjo lietuviškos veiklos likvidavimas. 1938-1939 m. visa lietuviška veikla jau buvo užgniaužta.

Kliuščionyse A.Jakavonis klebonavo maždaug vienerius metus. Vėliau buvo iškeltas į Švenčionėlius. Manoma, kad tuometė bažnyčios vadovybė bijojo, kad jis nesulietuvintų nutautėjusios parapijos.

Atkeltas į Švenčionėlius, A.Jakavonis 1929 m. pradėjo statyti didelę mūrinę bažnyčią. Bažnyčios pamatams kaimo žmonės atveždavo akmenų, o kunigas jiems už akmenis užsakydavo lietuviškos spaudos. Tuo metu, kai A.Jakavonis klebonavo Švenčionėliuose, iš šios parapijos kilęs kunigas Pukėnas čia praleisdavo atostogas.

► Jo nuopelnas lietuvių tautai yra tas, kad jis bebaigiančios išnykti lietuviškos Gervėčių salos gyventojams įkvėpė naujos gyvybės, pakėlė į garbingą kovą už savo kalbos teises, už savo kultūros ir papročių išsaugojimą

Vincu Krėve-Mickevičiumi. Nors A.Jakavonis kunigų seminarijoje mokėsi žymiai vėliau (1907-1911), apie V.Krėve-Mickevičių seminarijos auklėtiniai žinojo ir kalbėjo. Be to, jie abu buvo kilę iš tos pačios Merkinės parapijos. Būdamas studentu, V.Krėve-Mickevičius parvažiudavo atostogų į kaimą, būdavo Merkinėje ir bendraudavo su vyresniais mokiniais, tarp jų ir su A.Jakavoniui. Pažintis su V.Krėve-Mickevičiumi kunigui padarė didelį įspūdį ir prisidėjo prie jo tautinio susipratimo.

1911 m. A.Jakavonis baigė seminariją ir tais pačiais metais buvo paskirtas į Gervėčius vikaru. Tuo metu jis jau buvo susipratęs lietuviškai kalbėti.

Po spaudos lietuviškais rašmenimis atgavimo 1904 m. pradėjo reikštis stiprus tautinis lietuvių judėjimas, apie kurį negalėjo nežinoti seminarijos auklėtiniai. Į lietuvių klierikų rankas pakliūdavo leidžiama lietuviška spauda, laikraščiai, knygos. Lietuvių

vienas žymiausių lietuviškos žadintojų ir buvo kunigas A.Jakavonis.

Lankydamas parapijiečius, kalėdodamas, kunigas ragino juos mylėti savo gimtąją kalbą, gerbti savo senuosius papročius, dainuoti lietuviškas dainas, neužmiršti lietuviškų šokių. Ragino parapijiečius mokytis lietuviškai skaityti ir rašyti, platino lietuvišką spaudą. Dar didesnis galimybės A.Jakavonio lietuviškai veiklai atsirado, kai vyskupas Jurgis Matulaitis jį paskyrė Gervėčių klebonu. Kunigas daug prisidėjo prie lietuviškos inteligentijos paruošimo. Jis atrinkdamas lietuviškų pamaldų čia ir siūsdavo į lietuvių gimnaziją Vilniuje. Kunigas pats mokė vaikus lietuvių kalbos.

1913 m. įsteigus lietuvių „Ryto“ draugiją, jis ėmėsi Gervėčių parapijoje organizuoti jos skyrius. Greitai pasirodė jo veiklos rezultatai. To laikotarpio „Aušra“ rašė, kad Gervėčių parapijoje kyla tautinis susipratimas.

togas. Abu šie kunigai suorganizavo Liaudies namų statybą, ieškojo pinigėlių paramos nepriklausomoje Lietuvoje. Prie statybos išlaidų padengimo siek tiek prisidėjo Šv. Kazimiero draugija. 1934 m. Liaudies namai buvo pastatyti. Dar nebaigus jų statybos, A.Jakavonis buvo iškeltas į Eitminiškes. Jo iškėlimo iš Švenčionėlių priežastis ir buvo tie baigiami statyti Liaudies namai. Tai buvo lenkų ir jų dvasinio vadovo arkivyskupo Jalbzykovskio „atpildas“ kunigui A.Jakavoniui už lietuviškos puoselėjimą.

Atkeltas į Eitminiškių parapiją, A.Jakavonis lietuviškų pamaldų čia neįvedė, nes nebuvo kam jų lankyti, dauguma parapijiečių buvo sulenkėję. Eitminiškos A.Jakavoniui buvo ištrėmimo ir bausmės vieta. Čia jo lietuviškai veiklai dirvos nebebuvo. Tačiau jis nenusiminė ir sąžiningai ėjo kunigo pareigas, rasdamas progų parapijiečiams priminti jų lietuvišką kilmę.

Atkeltas į Eitminiškių parapiją, A.Jakavonis lietuviškų pamaldų čia neįvedė, nes nebuvo kam jų lankyti, dauguma parapijiečių buvo sulenkėję. Eitminiškos A.Jakavoniui buvo ištrėmimo ir bausmės vieta. Čia jo lietuviškai veiklai dirvos nebebuvo. Tačiau jis nenusiminė ir sąžiningai ėjo kunigo pareigas, rasdamas progų parapijiečiams priminti jų lietuvišką kilmę.

1943 m. balandžio 24 d., Velykų išvakarėse, pas kunigą atėjo parapijiečiai ir pasiskundė, kad lenkų „baltieji“ paėmė iš jos gyvulių. Ji pasakė, kokie asmenys tai padarė. Kunigas užrašė pavardes ant lapelio ir padėjo po staltiese. Pirmąją Velykų dieną, po pamaldų, į Eitminiškes atvyko Armijos Krajojvos būrys, užėmė kleboniją. Rado po staltiese paslėptą kortelę ir liepė kunigui eiti su jais. Kunigas buvo nuvarytas į Armijos Krajojvos štabą ir ten žiauriai nužudytas. Nėra išlikusių žinių, kaip kunigas buvo tardomas ir kankinamas, kada tiksliai nužudytas, kur paslėpti jo palaikai. Yra žinoma tik tai, kad jis neabejotinai mirė žiauriai nukankintas.

Skldo kalbų, kad Eitminiškių parapijos gyventojai žinojo, kur žudikai paslėpė kunigo palaikus, bet bijojo sakyti. Ešą, jis buvo taip sudarkytas, kad jo niekas ir radęs nepažintų.

Kunigo A.Jakavonio nužudymas nėra išimtinis atsitikimas. 1942-1944 m. ir 1945-1947 m., jau pasibaigus karui, lenkų „baltieji“ nužudė dar ne vieną lietuvių.

Kunigą A.Jakavonį pažinoję prisimena, kad jis buvęs veiklus, labai judrus, mėgdavo bendrauti, ypač su jaunimu. Mėgdavo svečiuotis ir pats buvo labai svetingas, gyveno kukliai, buvo geros širdies, padėjo visiems, kas siekė mokslo. Turtas ir prabangą jam buvo svetimi dalykai. Kunigas už savo pinigų užsakinėdavo lietuvišką spaudą.

Kunigas A.Jakavonis buvo lietuviškas patriotas. Kai 1939 m. lietuviai žygiavo į Vilnių, jis ėjo jų pasitikti prie demarkacinės sienos ir kartu su visais žygiavo į Vilnių. Vienas iš su kunigū A.Jakavoniui bendravusių kunigų Pukėnas prisiminė, kad A.Jakavonis mylėjo Lietuvą ir lietuvius, tačiau neapykantos lenkamis neįtaig, jų nesikraudė, bet ir lietuvių skriausti neleido. Kitas kunigas Konstantinas Gajauskas savo atsiminimuose rašė, kad „kunigas Ambraziejus buvo demokratiškas, paprastas, visiems prieinamas - tiek inteligentams, tiek paprastiesiems kaimo žmonėms. Didelis Vilniaus krašto mylėtojas, lietuviškas patriotas. Visa siela atsidavęs bažnyčiai ir tautai. Tačiau buvo tolerantiškas, teisingas kitų tautybių atžvilgiu, tiek lenkamis, tiek žydams. Vienodai visus mylėjo, nė vieno nenuskriaudė. Lankėsi pas jį ir lietuviai, ir lenkai. Rūpėjo jam lietuvių tautos reikalai. Ypač Vilniaus krašto lietuvių. Rūpinosi Šv.Kazimiero draugija, lietuviškomis mokyklomis, šelpė neturtin-gus mokinius“.

Nors kunigo A.Jakavonio kapas nėra žinomas, kunigas prisimenamas, pagerbiamas Gervėčiuose, kur šventoriuje palaidota jo motina ir kur šis lietuvių tautos žadintojas kunigavo šešiolika metų.

Tačiau už lietuvių tautos dvasios išsaugojimą kovojusio ir už tai nužudyto kunigo A.Jakavonio atminimas turi būti didesnis. Surinkus visą dar galimą surinkti informaciją ir išleisus knygą apie šią iškilią asmenybę, atieties kartoms būtų dar viešas liudijimas, kokia brangi mūsų protėvių ir tėvų kraujų paženklinta Lietuvos nepriklausomybės kaina.

Straipsnis parašytas remiantis Antano Ptachko knygele „Kunigas Ambraziejus Jakavonis“

ŽALGIRIS

Nr. 131

Kodėl Sąjūdžio metais mes vieni kitus sugebėjome mylėti, gerbti, šnekėtis? Vardan ko telkėsi žmonės? - klausia Panevėžio J.Miltinio gimnazijos direktorius Vytautas RAIŠYS. Jis turi ir atsakymą. Todėl, kad turėjome idėją. Dabar idėjos neturime.

Jaunius POCIUS „Respublikos“ žurnalistas

- Jūsų gimnazija turi garbingą vardą. Kas buvo Juozas Miltinis, dar ne visi spėjome pamiršti. Ar galite šiandien, kai vertybių supratimas ypač tarp jaunų žmonių gerokai pakrikęs, užtikrinti, kad visi jūsų įstaigos moksleiviai žino, kas buvo J.Miltinis?

- Aš net neabejoju - nė akimirkos nesusimąstau. Turbūt būtų ne visai korektiška, jeigu mokykla turėtų priešingą šio žmogaus veiklai. Kai rinkomės jį, modeliuojame, kiek tai gali būti reikšminga mūsų mokiniams, mokytojams, miestui, miestoto bendruomenei. Mes kelėme klausimą, o kokia mokykla bus po 50 metų ir kiek panevėžiečių žinos apie Miltinį. Ir prisimėme savo, kaip švietėjų, atsakomybę. Mūsų projektai Portugalijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje leidžia teigti, kad turbūt nė viena institucija šiandien taip plačiai nepropaguoja šio vardo. Su juo susieta ir visa mūsų sistema. Tarkime, rugsė-

- Ar moksleiviai priima kalbėjimą apie vertybes? - Priima, bet aš įsivaizduoju, kas vyksta jų viduje, kai mato, kad gyvenime yra truputėlį kitokios vertybės, nei propaguoja mokytojas. Jie su viskuo sutinka, kas yra deklaruojama, bet gyvenime mato kitus da-

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio „Respublika“ priedas

Jaunius Pocius nuotr.

Mums vėl reikia Sąjūdžio

lykus. Jie mato labai daug veidmainystės. Jie mato, kad nebėra noro išlaikyti žmogaus. Jie mato, kad vienaip kalbama, o kitaip daroma. Visais lygmenimis. Nuvertinome žmogų, savo valstybės pilietį. Jo vaidmuo nebe pagrindinis. Kodėl žmonės bėga iš Lietuvos? Nes ten jie jaučiasi kitaip. Jeigu prisimintume Sąjūdį, laiką atkūrus Nepriklausomybę, vertybių skalė buvo pats svarbiausias dalykas. Mes vertinome visus pagal vertybes: tas nesąžiningas, tu privilegijų negalėtų būti, visi esame lygūs. Tų vertybių nebeliko. Jos liko tik deklaracijoms. Todėl su vaikais kalbėti dažnai labai sunku. Mūsų tikslas - ugdyti humanistinį požiūrį į žmogų. Ar mes daug savo visuomenėje matome pozityvių nuostatų žmogaus atžvilgiu? Prisiimdami atsakomybę J.Miltiniui mes bandėme modeliuoti, kaip mums reikės tas veiklas išplėtoti, viską reikėjo kurti. O šiandien gyvename šia diena. Ir vaikai yra labai sudėtinga tai paaiškinti.

- Kiek metų apie tautinę mokyklą kalbama, o ji, regis, mokykla buvo, tokia ir tebėra...

- Tautinė mokykla - tai valstybės užsakymas, kokią mes turime matyti valstybėje. Pagal tai, koks yra valstybės užsakymas, mokyklai formuluojami tikslai, uždaviniai. Kol kas mes tokio užsakymo neturime, jis yra labai nekonkretus. Apie tai šnekame, bet aiškios strategijos nėra.

ra. Valstybė dabar deklaruoja liberalias idėjas - atsakinga mokykla, savarankiška mokykla. Atrodo, mums duodamas didelis pasirinkimas. Pui-ku. Bet mes matome, kad koordinacijos tarp institucijų nėra. Tai, ką propaguoja Švietimo ir mokslo ministerija, ir tai, ką daro mokyklos, - kontroluojančioms institucijoms nelabai suvokiama. O mokyklą kontroliuoja per 20 institucijų ir joms reikia konkrečių įrodymų. Žmonių krūviai nerealūs. Mes su kolegomis šnekėjome: prieš 15 metų mokykloje buvo 1300 vaikų, dirbome dviem pamainomis nuo ryto iki vakaro, buvo viena sekretorė, viena spausdinimo mašinėlė, ir sušpėdavome kažkaip susitvarkyti. Dabar - 900 vaikų, viena pamaina, kompiuteriai, du žmonės raštinėje, atžvilgiu? Prisiimdami atsakomybę J.Miltiniui mes bandėme modeliuoti, kaip mums reikės tas veiklas išplėtoti, viską reikėjo kurti. O šiandien gyvename šia diena. Ir vaikai yra labai sudėtinga tai paaiškinti.

- Kiek mokykla šiandien gali būti savarankiška?

- Savarankiška gali būti tiek, koks šuns grandinė ilgis. Vieni sugeba ilgesnį grandinę išsikvoti, kiti turi trumpesnę.

- Vadinasi, kažkaip galima ją pasilginti...

- Tad vėl grįžtame prie vertybių. Prieš 15-20 metų supratome, kad padlaizauti yra negerai, kad prisiplakėliška politika yra negerai. Bet dabar yra ir tokios, protekcijų įvairiausių. Tuo naudojamosi. Bet jeigu tu nori būti laisvas, tai negali prie tokių dalykų plaktis. O prisiplakėlis įgyja pranašumą prieš kitus. Tu ramiau gyveni. Tavo platesnės gali-mybės. Tavo statusas bendrijoje kitoks.

Aš niekaip negaliu suprasti, kodėl kaimyninėje Latvijoje savivaldybėse yra šitiek švietimo darbuotojų, o pas mus mokyklų vadovams neleidžiama būti tarybų nariais. Įsivaizduojate, kaip formuojama švietimo politika savivaldybėse, jei švietimo komitete yra keturi penki žmonės ir iš jų nė vieno švietimo atstovo, tik - inžinieriai, agronomai, statybininkai? Aš kalbu apie kompetenciją. Štai toks mūsų požiūris į švietimą. Pasaulyje ne vienas politikas yra iškilęs dėl to, kad suprato švietimo svarbą. Kad ir Amerikos prezidentas Bilas Klintonas. Jo kožiris rinkimų kampanijoje buvo švietimas. Nes jo vadovaujama valstija buvo įvardijama kaip XXI amžiaus švietimo valstija. Išrinktas jis žadėjo ir valstybę sutvarkyti. Žmonės patikėjo. O pas mus į švietimą atsisukama tik tada, kai artėja rinkimai.

- Kaip tai atrodo?

- Iš sveikinimų skaičiaus. Praėjus rinkimams mokykla sveikinimus gauna iš tų bičiulių, su kuriais bendravo. O kuo arčiau rinkimų, tuo daugiau sveikinimų. Ir iš tų žmonių, kurių niekada nebuvome sutikę.

- Vis dėlto iš šalies atrodo, kad pedagogai šiandien neturėtų pernelyg skųstis - darbo turi, atlyginimus gauna, atostogas ilgiausias...

- O kodėl šiandien nešnekama apie žmogaus psichikos būseną? Paklauskite, ar jie pailsi. Psichinė būsena yra tiek išbalansuota, kad grįžti į normalią dviejų mėnesių vargų ar pakankama. Pernai pasiekė egzaminų organizavimo laikas. Pradėjome nuo gegužės pradžios, ko nėra buvę. Atrodė, anksčiau pradėję, anksčiau turėtume baigti. Rezultatai - kai kurios mokyklos išleisčius rengė pacioje liepos pabaigoje. Tai kada klasės auklėtojas išleisję? Taip, Rugsėjo 1-ąją jie šypsojosi, aš jiems palinkėjau šypsos visus metus. Bet pasižiūrėkite, ar jie šypsojis pavasarį. Žmogus išsibalansuoja. Tai kur kas lengviau ištvirti vyrams. Juk ne šiaip sau pasaulyje stengiamasi, kad daugiau mokytojų būtų vyrų. Ne šiaip sau japonai anksčiau mokytojus išleidžia į pensiją. O mums padarė 65 metus! Štai taip išsprėdė problemą. Įsivaizduoju tą šešiolika, septyniolikos jaunuolį, kuris trykšta idėjomis, noru veikti, ir žmogų, kurio nervinė sistema yra išbalansuota, kurio net veiksmų seka, organizuotumas ir reakcija yra truputėlį kitokie. Gaila tokio visuomenės požiūrio į mokyklą. Bet turėkime vilčių, kad dar matysime ir kitokių pokyčių. Mums reikia Sąjūdžio. Kad sugrįžtume prie žmogiškuo, prie žmogaus, ką jis gali padaryti visuomenei. Kodėl mes tada vieni kitus mylėjome ir gerbėme, šnekėjome. Kodėl telkėsi žmonės, vardan ko. Turėjome idėją. Dabar jos nėra.